

Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi /
Journal of Divinity Faculty of Bayburt University
ISSN 2148-6700 / e-ISSN 2630-595X
Sayı: 15 2022/1- Haziran

KUR'AN'DA SİYASİ KAVRAMLAR

Vecdi Akyüz
Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998, 516 Sayfa

Ayşe AYTEKİN

Araştırma Görevlisi, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana
Bilim Dalı. Gümüşhane / Türkiye.

Research Assistant, Gumushane University, Faculty of Divinity,
Department of Tafsir.
Gumushane / Turkey.

ayseaytekin_03@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5952-762X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 06 Mayıs / 06 May 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15 Mayıs / 15 May 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Ayşe Aytakin, "Vecdi Akyüz, Kur'an'da Siyasi Kavramlar,
Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998", Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi, 15 (Yaz 2022): 149-155.

Tefsir faaliyetlerinin tarih içerisinde ilk dönemlerden günümüze kadar kesintisiz bir şekilde devam ediyor olması onun lüzumunun bir yansımasıdır. Tefsir faaliyeti yolculuğu içerisinde dönemler, koşullar, gereksinimler ve yorumlar değişmiş olsa da bu faaliyetteki malzeme ve ürünler çağdaşın yorumu ve ihtiyacı açısından son derece kıymetlidir. Söz konusu ürünlere -tefsir faaliyetlerinin, yöntemlerinin ve çeşitlerinin özelleşmesini takip eden dönemde- siyaset, kültür, ekonomi gibi hayatın içerisindeki temel alanların söz ve yorum kapsamında ne derece etki ettiği, hangi merhalelerde fayda sağladığı, hangi merhalelerde zarara neden olduğu gibi hususların tespiti sağlıklı analiz açısından değerlidir. Zira hayatın temel unsurları ve etkileri ilahi maksada nâil olabilmek açısından incelenmelidir.

Siyaset, hayatın en önemli alanlarından, toplumların ise en etkili kurumlarından biridir. Nitekim İslam toplumu içerisinde de aynı ihtimama sahiptir. Diğer kurumlar ve alanlarla ilişkili olduğu gibi ilahi sözde de çeşitli meselelerde kendisine yer bulmaktadır. Kur'an'ın hem vahiy dönemi şartlarındaki hem de vahiy sonrası dönemdeki yorum faaliyetlerinde ağırlıklı işlenen konu olmakla birlikte Temel İslam Bilimlerinin şekillenmesinde de etkin rol oynamıştır. Dolayısıyla bu olgunun ilahi sözü daha doğrusu hayatı nasıl etkilediği meselesi tefsir açısından büyük önem arz etmektedir. Tarih sahnesinde mezheplerin kendi görüşlerini temellendirmede kullandıkları ayet yorumlarını inceleyen mezhebi tefsir ürünleri de bu çalışmalara örnektir. Siyasal, siyasi yahut ideolojik tefsir (Prof. Dr. İsmail Çalışkan'ın *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*¹ adlı çalışmasında yer alan terim önerisi bağlamında kullandığımız bu ifade) ise -benzer ve paralel çerçevede- Kur'an'ın toplumda yer alan organizasyon, kurum, idare ve yönetimle ilgili kavramlarını yorumlayan veya ilahi sözlerden kişisel ya da grup kanaatlerine göre temeller bulmaktır.

Siyasetle ilgili kavramları inceleyen, tefsir alanına çeşitli açılardan katkı sağlayan bir eser çalışmamıza konu olmaktadır. Bu eser, Vecdi Akyüz'ün kaleme aldığı *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*'dır.² Vecdi Akyüz'ün *Kur'an'da Siyasi Kavramlar* adlı eseri, 1998 yılında Ocak ayında İstanbul şehrinde Kitabevi Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Yazar, Kur'an'da yer alan, siyasi içeriğe sahip olan yahut sonradan siyasi bir anlam kazanan terimleri dönemselsel ve kavramsal bir ayırım tercih ederek farklı bölümlerde incelemiştir. Eser, önsöz ve girişi takiben on

¹ İsmail Çalışkan, *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016).

² Vecdi Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1998).

bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şunlardır:³

1. “Siyaset, İktidar ve Egemenlikle İlgili Kavramlar” başlığıyla egemenlik, siyaset, devlet, arş, kürsi, emr, emanet, mülk, hüküm, velayet kavramlarının işlendiği birinci bölüm.⁴

2. “Yönetim İlkeleriyle İlgili Kavramlar” başlığıyla şûra, emr bi’l-Ma’ruf ve Nehy ani’l-Münker, adl, adalet kavramlarının ele alındığı ikinci bölüm.⁵

3. “Siyasi Önderlikle İlgili Kavramlar” başlığıyla imam, halife, ulu’l-emr, sultan, melik, seyyid, vekil, vezîr, cebbâr kavramlarının incelendiği üçüncü bölüm.⁶

4. “Sosyal-Siyasi Gruplaşmayla İlgili Kavramlar” başlığıyla âl, ehl, benûn, benin, kabile, şa’b, aşiret, kavim, ümmet, millet, karn, hizib, ahzab, şia, fırka, tefrika, mele’, cund, cunûd kavramlarının değerlendirildiği dördüncü bölüm.⁷

5. “Siyasi Davranışla İlgili Kavramlar” başlığıyla bey’at, itaat, takıyye, hicret, istiz’af kavramlarının araştırıldığı beşinci bölüm.⁸

6. “Şiddet ve Başkaldırıyla İlgili Kavramlar” başlığıyla zulüm, zâlim, bagy, isyan, istikbâr, müstekbir, kıyâm, tuğyân, tâğût kavramlarının sorgulandığı altıncı bölüm.⁹

7. “Fitne, Bozgunculuk ve Sapkınlıkla İlgili Kavramlar” başlığıyla fitne, fesad, ifsad, müfsid, fısk, fâsık kavramlarının ele alındığı yedinci bölüm.¹⁰

8. “Din ile İlgili Kavramlar” başlığıyla din, şeriat, tarikat, hikmet, ruhân, ahbâr, rabbâniyyûn, kıssîs, âyetullah, hâmân kavramlarının soruşturulduğu sekizinci bölüm.¹¹

³ Bölümlerin içeriklerinde daha çok kavramların sözlük manaları yer aldığı için bu hususta ayrı ayrı bilgiler ve yorumlar zikredemedik. Böyle bir tarzın çalışmamızın sınırlarını aşacağı düşüncesiyle hangi bölümde hangi kavram incelenmiş yalnızca bu odakta kalıp bu şekilde sınıflandırma yapmanın uygun olacağını düşündük. Ayrıca, kavramların yazılışlarında kavramların güncel yazım kurallarına uygun hallerini değil, yazarın tercihini -emanete saygı gerekçesiyle- esas aldık. Bu vesileyle, kitabın orijinal baskısını elde eden araştırmacıların -nüsha ve yazım farkı olmadığı için- zorluk çekmeyeceği fikrini ve niyetini gözettilik. Okuyucularımızın bilgisine arz ederiz.

⁴ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 17-63.

⁵ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 95-108.

⁶ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 127-151.

⁷ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 157-196.

⁸ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 203-227.

⁹ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 235-297.

¹⁰ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 311-367.

¹¹ Akyüz, *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*, 401-439.

9. “Siyasetin Coğrafi Boyutuyla İlgili Kavramlar” başlığıyla ard, arz, beled, karye, medîne, dâr kavramalarının yorumlandığı dokuzuncu bölüm.¹²

10. “Barış, Cihad ve Fetihle İlgili Kavramlar” başlığıyla silm, selem, selâm, sulh, ıslah, cihad, fetih kavramalarının analiz edildiği onuncu bölüm.¹³

Yazarın yararlandığı kaynaklar ise *Garibu'l-Kur'an* çalışmaları, *el-Vücuḥ ve'n-Nazair* çalışmaları, Muhammed Esed'in *Kur'an Mesajı ve Meal-Tefsir*, Manzuriddin Ahmed'in *Kur'an'da Anahtar Siyasi Kavramlar*,¹⁴ Bernard Lewis'in *İslam'ın Siyasal Dili*, Ali Ünal'ın *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Yaşar Nuri Öztürk'ün *Kur'an'ın Temel Kavramları*, Mevdudi'nin *Kur'an'a Göre Dört Terim*, Toshihiko Izutsu'nun *Kur'an'da Allah ve İnsan*, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, Lütfullah Cebeci'nin *Kur'an'da Şer Problemi*, Sadık Kılıç'ın *Kur'an'da Günah Kavramı*, Erdoğan Pazarbaşı'nın *Kur'an ve Medeniyet*, Ejder Okumuş'un *Kur'an'da Toplumsal Çöküş* adlı eseri ve adını zikredemediğimiz birçok kıymetli eserdir.¹⁵

İslam kamu hukuku ve siyasi düşünce edebiyatında yer alan kavramların tarihi ve güncel boyutlarıyla geniş bir çerçevede tekrar ele alınması gerektiğini ancak bu işin tek bir kişinin kaldırabileceği kadar kolay bir iş olmadığını aksine bu görevin çok büyük bir sorumluluk gerektirdiğini ifade eden yazar, bu çalışmaların sonucunda başarının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. İstifade ettiği aynı zamanda amacını anlatırken belirttiği örnek çalışmalar ise Bernard Lewis'in *İslam'ın Siyasal Dili* ve M. Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'dür.¹⁶

Akyüz, Kur'an'ın daha iyi anlaşılabilmesi adına belirli kavram ve alanı temele alan çalışmaların son yıllarda artış gösterdiğini, bu çalışmaların daha çok “kavramcı tefsir” adıyla anıldığını ve bu eserini de kavramcı bir yaklaşımla ele aldığını ifade etmektedir. Yazar, eserinde İslam kamu hukuku ve siyasi literatürde ya da siyasi söylemlerde yer alan siyasi içerikli yahut daha sonradan siyasi içerik kazanmış kavramları analiz etmektedir. Bu tarz kavramlar köken, türev, anlam, bağlam ve bütünlük çerçevesinde ele alınmakta ve söz konusu terimin içeriğine göre belirli bir sistematik ve

¹² Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 445-465.

¹³ Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 475-497.

¹⁴ Manzuriddin Ahmed'in eseri ve Akyüz'ün eseri -farklıları yanında- teması bakımından ve çeşitli açılardan ortak noktada buluşmaktadır. Bizzat Akyüz'ün ifadelerine göre kendisi bu çalışmayı hazırlarken Manzuriddin Ahmed'in eserinden istifade etmiştir. Bu iki çalışmayı tahlil ve tenkit etmeye çalıştığımız İngilizce dilinde yazdığımız naçizane bir eserimiz bulunmaktadır. İlgili araştırmacıların dikkatine, alakasına ve faydasına sunarız.

¹⁵ Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 12-14.

¹⁶ Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 14.

metodolojik tarzla incelenmektedir. Yazarın kendi ifadeleriyle belirttiğine göre bu çalışma, yalnızca bir tefsir çalışması değil, daha çok hukuki-siyasi kavramlaştırma çalışmasıdır.¹⁷

Siyasi içeriğe sahip olan kavramları tarihi ve güncel yönleriyle ele almanın başlangıcı niteliğinde bir eser kaleme aldığını belirten yazar, salt bir sözlük çalışmasından ziyade tefsir dizininden bağımsız kavramlaştırma çalışması hazırlama amacını ilk planda tutmaktadır.¹⁸ Genel hatlarıyla sözlük anlamını yansıtan tanımlamalar ve ayetler arasındaki ilişkilerden bahseden açıklamalara değinen yazar, eserinde kavramlaştırma gayesi doğrultusunda daha çok sözlük çalışması yöntemini takip etmekte ve çoğunlukla kelimenin sözlük anlamını hatta ilk anlamını esas almaktadır. O, eserinde bu anlamlar doğrultusunda konularına göre bir tasnif yapmaktadır. Kullanımda farklılık, değişiklik ve tercih gerektiğinde ise kültürel örnekleri ve diğer alanlardaki manaları dayanak olarak kullanmaktadır. Ayrıca, kavramların sözlük anlamlarının yanı sıra ilişkili olduğu diğer kelimelere de temas eden Akyüz, bu kelimeleri çok fazla yorum ve tercihe girmeden, kavramların anlam dünyalarında herhangi bir karışıklığa, bulanıklığa, tıkanıklığa yahut belirsizliğe neden olmadan özellikle ilk anlamlarını, yaygın kullanım alanlarını ve Kur'an bağlamlarını aktarmakla yetinmektedir.

Akyüz'ün eserinde kelime, terim, konu, konsept, ayetin bağlam ve bütünlüğü, dönemin dini, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik şartları gibi unsurları ayrı ayrı kriterler olarak belirleyip siyasi içerikteki kavramları bu doğrultuda özgün bir tasnife tabi tuttuğu ve bu minvalde başlıklandırma yaptığı görülmektedir. Yazarın her kavram ve ayetle ilgili -eserin boyutunu, içeriğini, amaçlarını ve sınırlarını aşmamak hedefiyle- derin bir semantik araştırma yapmadığı fakat kelimelerin manalarına ve ayetlerin konularına göre sistematik bir sınıflandırma yaptığı anlaşılmaktadır. Yazar, kavram ve temayla ilintili olarak yer yer ayet manalarını liste halinde sunarken yer yer çok kıymetli kavramsal, filolojik, edebî ve sosyolojik değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Yazar, bulunduğu dönemin kısıtlı imkanlarına rağmen özgün, orijinal ve hali hazırda var olan entelektüel, akademik ve uzmanlık alanının yaygın ve olağan tarzının dışına çıkarak hem tefsir hem sözlük hem siyasi ve hukuki kavramlaştırma çalışması yaparak araştırma sahasına yeni bir soluk getirmiştir. Titiz bir kavramlaştırma çabası ve arzusu yalın bir anlatımla

¹⁷ Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 13.

¹⁸ Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, 13.

birleşince yazarın eserini özellikle siyaset ve ilahi söz ortak paydasında çok kıymetli bir konuma yükseltmiştir.

Akyüz, kelimelerin daha çok klasik sözlüklerdeki manalarına değinmiş, gerekli gördüğü yerlerde ise kelime anlamlarında daha çok Sami dillerden ve Arap Dili ve kültüründen istifade etmiştir. Kelimenin kökenini ve tarihsel sürecini daha net ortaya koyan çok değerli ve başarılı bu yöneme birkaç yabancı dilde daha hazırlanmış eserin ve çeşitli sözlük kaynaklarının eklenerek eserin güncellenmesi teklifi, çalışmanın kalitesini, değerini ve okuyucular üzerindeki etkisini ve katkısını arttıracak naçizane bir tavsiyedir.

Çağdaşlarından farklı bir terimleştirme tarzı benimsemiş olan yazar, genel çerçevede kavramlarla ilgili -adeta bir ayet silsilesi şeklinde- ayetleri ve manalarını direkt listelemiştir. Bu listeleme aşamasında kavramların çoğunlukla ilk anlamlarını açıklamış ve kavramların anlamlarının nerede ve nasıl değiştiğine dair çok az miktarda analiz yapmıştır. Yazarın fikri, amacı, yazım tarzı, kavramlaştırma gayesi ve eserin türü ışığında bu sonucun ortaya çıkması pek doğaldır ancak günümüz ihtiyaçları ve kaynakları doğrultusunda bu listelerin detaylandırılması, analizlerin arttırılması ve derinleştirilmesi, eserden daha fazla istifadenin yolunu açacak bir öneri mahiyetindedir.

Siyaset ve tefsir alanına ilişkin bu eser gibi önemli araştırmaların güncel yorumlar ve farklı yöntemlerle birleşerek artması temennimizdir.

Kaynakça

Akyüz, Vecdi. *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1998.

Çalışkan, İsmail. *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.